УДК 811.111'42

Доронкіна Н.Є

ЕЛЕМЕНТАРНА ДИСКУРСИВНА ОДИНИЦЯ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ РИТОРИЧНОЇ СТРУКТУРИ

У тезах аналізується принцип виокремлення елементарної дискурсивної одиниці як перший етап побудови моделі дискурсу у вигляді семантичної мережі. Розглядаються правила визначення одиниці, викладені авторами Теорії риторичної структури та виключення з них. Висвітлено поняття фінітної та нефінітної клаузи з точки зору різних типів предикації у контексті співвідношення понять пропозиції і предикації. Також у тезах обговорюється співвідношення понять клаузи та елементарної дискурсивної одниці. Результатом проведеного аналізу слугує алгоритм розділення англомовного тексту на базисні конститутивні одиниці.

Ключові слова: *клауза, пропозиція, предикація, речення, присудок, риторичні відношення.*

Теорія риторичної структури розглядає текст, як результат фіксації дискурсу, у вигляді семантичної мережи, що складається з одиниць, пов'язаних риторичними відношеннями (РВ), причому набір відношень не залежить від розміру та складності одиниці. Створення моделі дискурсу в термінах даної теорії потребує виділення базисної конститутивної одиниці, на основі якої будуються більш складні одиниці.

Однак, автори теорії не дають чіткого визначення елементарної одиниці аналізу дискурсу, в результаті чого виникають труднощі у практичному застосуванні теорії. Тому виникає необхідність уточнення принципів утворення такої одиниці.

Стосовно даного питання автори ТРС стверджують наступне:

1. Елементарну дискурсивну одиницю (ЕДО) зазвичай ототожнюють з клаузою, яку визначають як будь-яку групу, навіть непредикативну, вершиною якої є дієслово. У випадку відсутності дієслова, його заміняє зв'язка або граматичний елемент, що виконує функцію зв'язки [3, 256].
2. Розділяють фінітні клаузи, тобто речення, та нефінітні. До останніх належать інфінітивні, герундіальні та дієприкметникові конструкції. З іншого боку речення складається з одної або комбінації клауз [5, 499].
3. Відомо, що однорідні присудки та пряма мова формують окремі ЕДО.
4. Сентенціальні актанти, а також рестриктивні означення, тобто ті, що обмежують клас понять, не виокремлюються як ЕДО [4, 279-283].

У лінгвістичній літературі термін «клауза» відповідає англійському терміну *clause,*що визначають, як мінімальну граматичну одиницю, яка може виразити повну пропозицію, тобто репрезентує суб'єкт та предикат, між якими мають місце предикативні відношення, з якими пов'язане поняття предикації

Отже, предикація – це зв'язок між суб'єктом та предикатом [1, 52] в рамках пропозиції. Втім існує два способи синтаксичного вираження пропозиції:

– через предикативну конструкцію, що разом з іншими суб'єктними значеннями складає речення;

– за допомогою непредикативної конструкції, що не мають структурної автономії, але утворюють вторинну предикацію.

До складу останніх належать дієприслівникові, інфінітивні, герундіальні, прикметникові або іменникові конструкції.

Речення, що містять такі конструкції, є поліпропозитивними. У такому випадку одна з пропозицій є головною, а інші ускладнюють семантичну структуру речення, виступаючи як вторинні, та не приймають участі в актуалізації змісту пропозиції. Вони є залежними від основної пропозиції елементами, тому вони створюють складну семантичну структуру речення, але не змінюють його формальну структуру.

П. Лекант у своїх дослідженнях висвітлив низку видів предикації [2,149]. Основна предикація має модально-часову характеристику та слугує предикативною основою речення, тобто створює основну пропозицію. Інші види предикації створюють вторинні пропозиції.

Особливий інтерес викликає прихована предикація, коли предикативна одиниця, що описує дію, приховується на користь іменника, прислівника чи прикметника, які означають результат чи об'єкт дії, напрямок руху, джерело процесу та інші.

Отже клауза виражає пропозицію, створену одним з видів предикації. Однак, не кожна клауза слугує одиницею аналізу риторичної структури. Автори теорії вважають, що рестриктивне означення належать до тієї самої дискурсивної одиниці, що і слово, яке воно визначає.

Підрядні речення підмета та додатка належать до тієї самої дискурсивної одиниці, що і головне речення. Проте, з даного правила є виключення. Ми вважаємо, що клаузи у функції підмета та додатка формують окремі ЕДО, коли глибинна структура речення дозволяє трансформацію у таку поверхневу структуру, яка відповідає згаданим вище правилам, наприклад трансформація непрямої мови у пряму.

У процесі членування враховують як граматичні, так і семантичні характеристики фрагментів.

Спочатку виділяють фінітні клаузи, тобто прості речення, однорідні присудки, клаузи складнопідрядних речень та інші. У складнопідрядних реченнях та не фінітних кляузах в першу чергу слід звертати увагу на семантичні відмінності. Одиниці, утворені підрядними реченнями, що виконують функцію обставини, утворюють каузальні відношення а також РВ, Обставини, Деталізації та інші. Те саме стосується конструкції *Absolute Participle Construction*.

Підрядні речення,що виконують функцію підмета та додатка формують ЕДО, якщо присудок головного речення виражений каузативним дієсловом. Те саме стосується конструкцій *for-Phrase*, *Complex Object* та *Complex Subject*. У складнопідрядному реченні с підрядним реченням-додатком, що інтерпретується як непряма мова, утворюється РВ Джерело. Уточнюючі конструкції зазвичай входять до складу РВ Інтерпретація, Переформулювання та Резюме, якщо містять предикацію. Клауза означення формує дискурсивну одиницю, якщо вона не входить до складу рестриктивних.

Далі слід розглянути прийменникові групи з прихованою предикацією зі значенням причини, наслідку, поступки та інші. Подальший аналіз відбуваються з орієнтацією на семантичне значення клауз.

Список використаної літератури

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис / В. Г. Гак. – М: Высшая школа, 1986. – 220 с.
2. Лекант П.А. Виды предикации и структура простого предложения / П. А. Лекант// Лингвистический сборник. – М., 1975. – Вып. 4. – С. 70-80.
3. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М.: РГГУ, 2001. – 805 с.
4. Matthiessen C. M. I. M. The structure of discourse and subordinarion / C. M. I. M. Matthiessen, S. A. Thomson // Clause combining in grammar and discourse. – Amsterdam: Benjamins, 1987. – P. 275-329.
5. Thompson S. A. The clause as a locus of grammar and interaction / S. A. Thompson, E. Couper-Kuhlen // Discourse Studies. – Discourse Studies. – 2005. – Vol.7, № 4-5. – P. 481-505.

N. Doronkina

THE MINIMAL DISCOURSE UNIT IN THE CONTEXT OF RHETORICAL STRUCTURE THEORY

The article analyzes the principle of the minimal discourse unit selection as the first stage of discourse model building in the form of semantic network. The rules described by the authors of

Rhetorical Structure Theory and all exceptions are taken into account. The concepts of finite and infinite clauses in regards to different types of predication in the context of relationship between the proposition and the predication are discussed. The correlation between the concepts of clause and minimal discourse unit is also considered. The result of study is the algorithm of English text separation into basic constitutive units.

Key words: *clause, proposition, predication, sentence, predicate, rhetorical relation.*